అబ్బి ఎంకన్న

కొమఱ్ఱాజు వినాయకరావు
(నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు)

౧

"వోరే! ఎంకన్నా! యెక్కడున్నావురా? ఏంతగలెడ్తున్నావురా? ఎంత అరచినా మాట్లాడవేంటోయ్!"

'ఆ! అమ్మగోరు! యీడ దీపాలు తుడుస్తున్ననండి'

"నీ మొహంమల్లేనే అవీ ఉన్నాయి, యేడుస్తూ! ఎంతసే పాయేచ్చు? — ప్రొద్దూకి యెంతసేపయిందో — యింకా తుడుస్తూ కూర్చున్నావ్!"

'ఐపోయిందండమ్మగోరు' వస్తున్ననండి!

"ఛీ, వెధవా! ఎంతసే పారావడం? యీపాళంగాలే! వెళ్లు; నీళ్లక్రింద మంటెయ్యి. అయ్యగారు స్నానానికొచ్చే వేళైంది."

'వస్తున్ననండి, యింకోలాంతర తుడ్చి. అయ్యగోరు సుందరరావునాయుడిగోరింటికి వెళ్లిన్రు. ఇంకో అర్ధగంట కొస్తనని సెప్పిన్రు.'

"ఎప్పుడొస్తే నీకేమొరిగిందిలే గాని! — పని దబ్బున్నకానీ! యింతనచ్చుగా చేస్తే ఐనట్టే! — తిండెక్కువైందైనా వెధవకి!"

అతికోపంగా మొహం చిట్లించుకుని, చరచరా సామానుకొట్టువిడిచి వెళ్లింది విశాలాక్షమ్మ, — వక్కీలు అప్పారావుగారిభార్యామణి. ఎంకన్న నాల్గులాంతర్లూ, వొక పెట్రోమాక్సులైటూ వొక బ్రెడ్రూము దీపం — అన్నిట్లోను కిరసనాయిలుపోసి, తుడిచి తయారుచేసి ఉంచి, ఓచింపిరిపేలికను కిరసనాయిల్లోముంచుకుని నీళ్లక్రింద నిప్పు రాజేసేటందుకని స్నానాలకొట్లోకి వెళ్లాడు ఉరుకులమీద పరుగులమీద.

"వోరేయ్! నీబొంద ఆమం టేమిటిరా? కొంప తగలడేటట్టేఉంది మొత్తానికి."

'నీళ్లు కాగొద్దమ్మా'

"నీశార్ధం! ఎక్కడేనా అంతనూనె పోసుకుంటార్రా పొయ్యిలో? — తగలెట్టే!"

'ఎబ్బే, అమ్మగోరూ! కొద్దేనండి

పోసింది కిరసనోలూ.'

"కొద్దే! కొద్దే! కొంపగుండమే యిట్లాగైతే. నే నివ్వాళ చూడబట్టి తెలిసింది. ఎవళ్లెట్టా మంటెడుతున్నారో నాకేం తెలుస్తుంది! రోజూ యింతే సేమో నిప్పెయ్యడం."

'లేదండమ్మా కాస్తంతే

కిరసనోలేస్త.'

"ఊ! తెలిసింది! చెప్పనక్కర్లే! యిక లేచిపో. మేడమీద ఆరుబైట అయ్యగారికీ,

నాకూ, పిల్లలకీ పక్కలెయ్యి దబ్బున; చంటిది లేస్తుంది, ఎత్తుకుని ఆడిద్దుగాని."

'సిత్తం, అమ్మగోరు.'

... ...

... ...

ఆరుంబయట సోల్పుగా పక్కలు పరుస్తున్నాడు వెంకన్న, — మొదట అయ్యగారిపసుపు, దానిపక్కనే అమ్మగారిదీ, దాన్నిఆనుకుని ఆఖరున కుఱ్ఱాళ్లదీనూ. చాకలి కణ్ణియమ్మ అవ్వాళేతెచ్చిన మల్లెపువ్వుల్లాంటి తెల్లనిదుప్పట్లు మడుపులను విప్పి, చక్కగా చదునుగా పరుస్తున్నాడింకా—వెంకన్న. మేడమెట్లమీద కాళ్ల చప్పుడయింది గబగబా. ఎంకన్న మెడ వొంచి చూశాడు. సంతోషంగా కేకలేసుకుంటూ రొజుకుంటూ రొప్పుకుంటూ అమాంతంగా వొచ్చిపడ్డారు పక్కలమీద అప్పారావుగారి సంతానం, — ఆనందం, సుశీలాను, వెంకన్న దుప్పట్లింకా సాంతం పరచకముందే! పడి వొకరికింకొకళ్లు కిచకిచలెట్టుకుంటూ కిలకిల వెఱ్ఱిగా నవ్వుకుంటూ, గాలిలోకి కాళ్లెత్తుకుని తన్నుకుంటూ, అటునుంచి యిటు, యిటునుంచి అటూ పొర్లిగింతలువేయడం మొదలెట్టారువాళ్లు. ఎంకన్న కెక్కల్లేని

సంబరంపుట్టుకొచ్చింది, పిల్లల పొర్లిగింతలవల్ల పళ్లన్నీ బయటపడేటట్టు యికిలిస్తూ సకిలించాడు.

అట్టా తెల్లదుప్పట్లన్నీ తొక్కెయ్యకండి బాబు! అయ్యగోరు కొడ్తారు బాబూ!

ఆనందం—ఏడ్వావోయ్ వెంకాయ్! గింకాయ్! బెంకాయ్!

సుశీల!—నాన్నగారు కొట్టట్టా మన్ని!

ఆనందం—మన్ని కాడే అక్కోయ్! వాణ్ణే దంచుకుంటాగ్లే నాన్నగారు; మనకేం?

సు—పాపం! మనం తొక్కెయ్యడమూను, వెంకన్న దెబ్బలుతినడమూనూనా! వాణ్ణి కొట్టించావంటేనా!—చూస్కో యేం జేస్తానో.

ఆ—ఏంజేస్తావేం? మహా! ఎథవ్వొంకన్న మామంచివాడేం? నువ్వంటే ఆవెధవకి ఎక్కువాపేక; మరి నేనంటేనో? ఎప్పుడూ నీకేదో మిఠాయీ కొనిస్తూనే ఉంటాడు. నాకిచ్చాడూ?

సు—ఛా కుంకా! పాపం, వెంకన్న ఎంతమంచాడురా! నిజం చెప్పు. నీకు మిఠాయి కొనియివ్వలే?

ఆ—(గాలిలో కాళ్లెగరేసుకుంటూ) ఊ, ఊ, యిచ్చాల్లే—మహా! రెండుసార్లు. మరీ, నీ కవ్వాళ రంగులసబ్బుపెట్టెలు యిచ్చాడా; చెప్పు. నాకేవీ?

సు—ఛీ, సిగ్గులేదురా? మొగాళ్లకెందుకో సప్పెట్టె! అమ్మాయివా నువ్వు?

ఆ—అదుగో, అమ్మాయిని చేస్తున్నావ్ నన్ను. మొగ్గాణ్ణే నాకేం?

సు—ఐతే సప్పెట్టలెందుకు?

ఆ—పెన్సళ్లూ, కలాలు, చాక్లేట్లు, పిప్పరమెంట్లు, డబ్బులూ దాచుకోవద్దూ మరీ!

సు—అట్లాగైతే యిప్పిస్తాన్లే.

"లెగండి! లెగండి! బాబూ లెగండి! అమ్మాయిగా రేడుస్తఉండది కింద; అయ్యగారొచ్చిర్రను." అన్నాడు ఎంకన్న పళ్లికిలిస్తూ.

ఆ—ఏడ్వాపోయ్ యెంకన్న! మేం లేవం; ఏంజేస్తావ్?

ఎంకన్న—లెగండి బాబయ్యగోరు; సప్పెట్ట యిస్తాగా.

సు—నాకో!

ఎం.—లెగండమ్మా! మీకూయిస్తా.

సు—సరేగాని — మరే — ఓమంచి బుల్లికథ చెప్పే? చెప్తానంటే లేస్తా.

ఎం.—లెగండమ్మా! పక్కలేసి చెప్తా.

సు—వొట్టు!

ఎం.—వొట్టు, అట్టాగే, లెండమ్మా.

... ...

"బోయ్!"

క్రింది వసారాలోనుంచి బిగ్గరగా కేక వేశారు అప్పారావుగారు. గబగబా మేడ మెట్లు దిగిపోయాడెంకన్న.

"పక్కలేశావురా?"

"ఏశానండి."

"నీకో ఉత్తరం వొచ్చిందిరా వెధవా!"

'సిత్తం, బాబు! సదివిసెప్పండి బాబు!'

"వేరే - యేం - పన్లే సుశీలతో చదివించుకో పో!"

'సిత్తం.'

డాబామీద వెన్నెల పిండారబోసినట్టు కాస్తోంది. షుమారు రాత్రి ఎనిమిదయ్యుంటుంది. చుట్టుపట్ల వచ్చిపోయే ట్రాములూ మోటార్ల మోత సద్దుకు పోతూంది.

బుల్లిఅమ్మాయిని చంకనెట్టుకుని, ఒక చేతిలో తనకొచ్చిన కార్డును పట్టుకుని ఆదుర్దాతో ఎంకన్న మేడమెట్లెక్కాడు.

ఓమూల నక్కికూర్చుని, కులాసాగా యేవో కబుర్లు చెప్పుకుంటున్న సుశీలను, ఆనందాన్ని చూశీ చూడడంతోటే కెవ్వుమంది యెంకన్న చంకనున్న శీత. ఆ బుజ్జి యేడ్పు విన్నారో లేదో? ఆనందం, సుశీలాను కబుర్లు వెంటనే కట్టిపెట్టి బోయివొంకకు తిరిగారు నవ్వుకుంటూ. సుశీల దబుక్కున లేచి వచ్చి యెంకన్న చంకలో బుజ్జిని లాక్కుంది అమాంతంగా తనచంకలోకి!—కాకిగనక ఏగారెనో తన్నుకుపోయినట్టు. బుజ్జి అక్కచంకలో యేడ్వకండా ఎంచక్కా తనబుల్లి కాళ్లాడిస్తూ కూచుంది. 'నాబంగారు తల్లి! నాబుల్లితల్లి!' అని మురిసిపోయి ముద్దుముద్దుగా ముద్దులు వర్షిస్తోంది సుశీల, ఆచిట్టి తల్లిపొంగారు పాలబుగ్గలమీద. బోయియెంకన్న ఆపశంగా సుశీలమ్మదగ్గరికి వెళ్లి,—

'సుశీలమ్మగోరూ! ఈకార్డు కొంచెం సదివిపెట్టరు?'

"ఎక్కణ్ణుంచిరా?"

'ఖమ్మంనుంచి.'

"ఖమ్మ మేమిటీ?"

'మా వూరుపేరు.'

" సరే, ఏదాకార్డు."

ఆత్రుతతో ఎంకన్న తన చేతిలోని సగం నలిగున్న కార్డును అందిచ్చాడు అమ్మాయి గారికి; సుశీల చంకలోని చిట్టితల్లిని క్రింద కూలేసి, లాంతరువెల్తురులో ఆవుత్తరం చదవడం మొదలెట్టింది తడబడుతూ. ఎంకన్న ఆదుర్దాతో చెవులునిక్కబొడుచుకుని వింటున్నాడు.

"ఖమ్మం. క్షేమం.

మ-రా-రా-శ్రీ కడియాల ఎంకన్న అన్నయ్యగారికి, మీతమ్ముడు కడియాల కామన్న రాసుకొన్న క్షేమనగా—అనేక నమస్కారములు. మీవొద్దనుంచి జొత్తిగా జాబులు రావడంలేదు. వొడినగోరు చాలా భయంపడుతున్నరు. మీవొళ్లు కుషీగా ఉన్నదా? ఆనడుమ రాసిన కార్డులో గుండెదడ పుట్టినట్టున్నా చెప్పియుంటిరి. డాకటేరుకి సూపించుకోకూడదా. వొదిన యెప్పుడూ నీవొంటి కులాసా గురించే అనుకుంటది. వొంటివిషయం జాగ్రత్తపుచ్చుకొని డాకటేరుకి చూపిచ్చుకో. చెన్నపట్టంలో ఓధర్మాసుపత్రి ఉందని మొన్న యీనడుమ యీడకొచ్చిన పోతూరి లింగమయ్య సెప్పిండు. అక్కడ సూపిచ్చుకోరాదా? రిచ్చాబండి లాగే ఉద్యోగం అస్సలుమానేసుకుని, యింకెక్కడైనా యింకోనౌకరీ కుదుర్చుకుంటే నీవొంటికి మంచిదని వొదినఅంటది. నాకూ నీవు అట్టాచెయ్యాలని ఉద్దేశం."

చదవడం సగంలో ఆపేసి ఓకొంటెనవ్వ నవ్విసుశీల—

లాంతరువెల్తురులో ఆవుత్తరం చదవడం మొదలెట్టింది తడబడుతూ.

"ఒరేయ్! నీ భార్యపేరేమిట్రా?"

'.............................' (యికిలింపు)

"చెప్పు మరీ! చెప్తేగాని మిగతాఉత్తరం చదవను."

'ల—చ్చి' (సిగ్గుతో)

"మరి అరేయ్! లచ్చిని తీసుకరావేంరా; నీవొంటెనిగురించి బెంగపెట్టుకుంది పాపం!"

'డబ్బేదమ్మా లచ్చిని తోలుకరావడానికి? ఏంజేస్తుండదో! లచ్చి!'

సుశీల మళ్లీ గబగబా మిగతాజాబు చదవ నారంభించింది.—

"మీరు మొన్నమనార్డరు చేసిన పదకొండు రూపాయీల ఎనిమిదణాలు అందినై. ఈడ సంగతులు ఏమీ బాగాలేవు. అప్పలోళ్లు మమ్మల్ని చడ చంపుకు తింటున్నారు. మొన్న పేటనుంచి షాహుకారుగుమాస్తా సుబ్బారావుగారొచ్చి డబ్బుకు చాలా వొత్తిడి చేశిను. అయ్యగారి కాళ్లట్టుకుని కుయ్యోమొఱ్ఱోఅంటే, రెంణెల్లదాకా వాయిదా పెట్టారు. అప్పట్లోగా వడ్డీతో సహా ఋణంబాబతు నగదు అయిదువందల రూపాయీలు చిల్లిగవ్వతో చేర్చి చెల్లించకపోయేటట్టయితే మన గొడ్లూ గోదా, ఉన్న ఎకరన్నరపొలం షాహుకారు కట్టుకుపోతాడు. ఇంతపూ కష్టకాలం వచ్చింది.

ఏంచెయ్యాలో మాకేమీ తెలీటంల్లే. పాపం! అయ్యకు పెద్దతనం బాగావచ్చిండె; రానురాను కళ్ల మసకలు ఎక్కువౌతుండై. అమ్మవొంటెసంగతి అంతకంటే అధ్వాన్నం. అయ్యా, అమ్మ నిన్నెప్పుడూ తలుసుకుని యెక్కి యెక్కి ఏడుస్తరు. నువ్వు పట్టణాన నౌకరీకుదిరి యిప్పటికప్పుడే మూడేళ్లపై చిల్కపౌతుంది. మీదొరోరివద్ద ఓసెల సెలవుచ్చుకుని యీడకొచ్చి అయ్యనూ, అమ్మనూ సూసిపోతే బాగుంటది. నాఆలోచనకు నువ్వేమనేదీ తిరుగుటపాలో రాయగలవు. జరూరు.

విలాసం—కడియాల కామన్న కిచ్చేది. ఎలిమెంటరీ తాలూకా స్కూలుటీచరు, ఖమ్మం. (మొగలాయీ)"

అని కార్డుసాంతం చదివి వినిపించడం మానేసింది. ఎంకన్న బిక్కమొహం వేశాడు. అతని గుడ్లల్లోనుంచి దుఃఖాశ్రుబిందువులొకకొన్ని జాలువారి సుశీలచేతులమీద పడినవి; పడీపడటంతోటే సుశీల ఖంగారుగా బోయివైపు తిరిగింది. దిగాలబడి కంటతడి బెట్టుకునిఉన్న ఎంకన్నదీనమూర్తి ఆమె కంటబడింది; బోయి అట్లా అవడానికి కారణ మేమిటో ఆ అమాయిక యెరిగింది కాదు. ఆమె పలచని, చక్కని కోల మొహం సహజశోచిస్సు, సానుభూతి సూచకంగా విచారజీమూతసంఛాదితం అయింది. అమాయికంగా ఆఅమ్మాయికూడా యేడ్చింది 'ఆ — ఆ — ఆ' అంటూ ఆక్కండా, గ్రుక్కతిప్పకోకండా, ఎందుకో, కారణమేమీ తెలీకండా. ఇప్పటిదాకా పిల్లిమొగ్గలు వేసుకుంటూ గడబిడచేస్తున్న ఆనందమూను అల్లరికట్టిపెట్టి నోరు తెరచుకుని దిగాలబోయి ఎగాదిగ చూడటం మొదలెట్టాడు ఇద్దర్నీ —అక్కనూ, ఎంకన్నను. కాళ్లుచేతు లెగరేసుకుంటూ పొట్టమీద డేకుకుని వస్తోన్న బుజ్జి శీత కూడా డేకడంమానేసి కెవ్వున యేడ్పుసాగించింది.

"అరేయ్! ఎంకన్నా! ఏమిట్రా — ఆ రణగొణధ్వనం తా? పిల్లలేడుస్తున్నారేంరా —వెధవా! వాళ్లని మేడదించి తీసుకురా!"

వంటింటి ముత్తలోనుంచుని అథారటీ చెలాయిస్తూ కోపంగా చీదరించుకుంటూ వక్కీలుగారి పడుచుపెళ్లాం బోయివెంకన్నను చివాట్లుట్టింది.

౨

కడియాలవెంకన్న స్వగ్రామం ఖమ్మం నైజాంలో. మహాబీదస్థితి నిజంగా అతనిది; ముసలితల్లీ తండ్రీ! ఎకరన్నర పొలం; ఓ చిన్నగుడిసె; యిదే యావదాస్తి. పైగా వందలఋణం! ఆఋణమే యిప్పటికి అయిదు వందలపై చిల్లరకు పెరుక్కొచ్చింది. ఎంకన్న జ్యేష్ఠుడు; అతని కిద్దరు తమ్ములు; అందులో కొద్దో గొప్పో విద్యాగంధం అబ్బిన దొక్క కామన్నకే! కామన్న ఖమ్మంలోనే ఎలిమెంటరీస్కూలు టీచరుపని చేసుకుని నెలకు ఓ ‘పది’ సంపాదించుకుంటున్నాడు. కనిష్ఠుడు రాజన్న కూలీ నాలీ చేసుకుని తన పొట్ట తాను పోసుకుంటున్నాడు కష్టం మీద.

ఎంకన్న కిప్పుడు షుమారు నలభైవపడి దాటిఉంటుంది బహుశః. ఐదార్గురుపుట్టి పోయా రతనికి పాపం! పెద్దకుటుంబమాయె! తింటికి తిప్పలే ప్రతిపూటాను. పైగా షాహుకారుకు బోలెడుఅప్పు! మూడుకాళ్ల గుడ్డి అయ్యా అమ్మాను చాకిరీకి. ఎంకన్నకుయేం చేసేందుకూ తోచిందికాదు యిలాటి క్లిష్ట పరిస్థితుల్లో చుట్టుప్రక్కలవాళ్లెందరో చెన్నాపట్నానికి ధనసంపాదనార్థం వలసపోయి, కొన్నేళ్లతర్వాత నగదుమూటతో రావడం తరుచు చూచాడు; ఏవో బంగారుగను లున్నట్టూ, వెళ్లి త్రవ్వకొనిరావడమే తడవైనట్టూ భావించి చెన్నాపట్టణం చేరుకున్నాడు యెంకన్న ఐదేళ్లక్రితం! ఊరుకొత్త, మనుష్యులుకొత్త, మాటకొత్త, నీళ్లుకొత్త! అంతా కొత్తే ఎంకన్నకు. అష్టకష్టాలూపడి, మూడుచెరువులనీళ్లూ త్రాగి, మొదటిరెండేళ్లెలాగైతేం గడిపాడు అతను; ఓ ఆర్నెల్లు వొక అయ్యంగారింట్లో, మరోయేడు ఓకిరస్తానీ మిసియమ్మ రిక్షాలాగుతు, మిగతా ఆర్నెల్లు కట్టెలబల్లీడ్చి కూలీపుచ్చుకుని. సరే వొక్కచోట నౌకరీలో కుదుటబడి మూడేళ్లయింది; ఎక్కడో కాదు; వక్కీలు అప్పారావుగారింట్లోనే! నెలకు ‘పదిహేను’ జీతం; దమ్మిడీ రూపా యెత్తుగా చూచుకునేటువంటి అష్టదరిద్రతలో పిసుక్కుంటూన్న నైజాంవాళ్లకళ్లల్లో యెంకన్నకొచ్చే ‘పదిహేను’ ఓ పదిహేను వరహాలలా అనిపించాయంటే ఓఆశ్చర్యంలో చేరినవిషయం కాదు. ఐతే, నిజంవిచారిస్తే ఎంకన్నకున్న చాకిరీకి తగ్గదికాదు. చచ్చేటంతపని, ప్రొద్దున్నుంచి మాపు నడిజాముదాకా! బోయికి వొక్క రిక్షాయీడ్చే ఉద్యోగమేకాదు! చిల్లరమల్లర పనులు చెప్పరానన్ని! తెల్లారకట్టే లేచి స్నానాలకొట్లో నీళ్లపొయ్యికింద మంటెయ్యాలి యావత్తు కుటుంబం నీళ్లుపోసుకునేందుకని; బంగళా చుట్టూ కించిత్తయినా పెంటచుక్క లేకండా

ఊడ్చి, నీళ్లు చల్లి శుభ్రపరచాలి; అంతట్లోకే వీధిలో పాలబ్బి 'సామిపిళ్లె' కేక! పరుగెత్తుకుని పోయి గుడ్లగూబమల్లే దృష్టిఅంతా సామిపిళ్లె పాలగొట్టాలమీదే అణచిపట్టాలి, కుళాయీ నీళ్లన్నీ పాలల్లో కెక్కకుండా. అప్పటికి తెల్లారు తుంది; సరే, పిన్నపెద్దల పడకలెత్తి చుట్టి ప్రత్యేకింపబడ్డ కొయ్య 'స్టాండు'లో వాటిని అమర్చడం; అంతట్లోకే అయ్యగారి గొంతుక! గబగబా ఉరికి అప్పారావుగారి తోక వెనకాలే చెంబట్టుకుని 'పాయిఖానా' వరకు వెళ్లి, అది గుమ్మంలో పెట్టి, అయ్యగారు మళ్లీ ఏ అరగంటకో బయట సాక్షాత్కరించే వరకు ఒంటికాలిమీది కొంగలా తపస్సు చేసుకుంటూ, బుఱ్ఱగోక్కుంటూ నిల్చునిఉండడం; ఇక చంటిపిల్ల శీతని చంకనేసుకోవలసిన పని, సరే, ఉండనే ఉందెప్పుడూ. ఎనిమిదిన్నరకల్లా అమ్మాయీ అబ్బాయీ పుస్తకాలతో సప్పెట్టెలుచ్చుకుని స్కూలుకు వెళ్లేందుకు హాజరౌతారు. ఇద్దరిస్కూళ్లు కూడా తిరువళిక్కేణిలోనే ఉండడంచేత కొంచెం తెరపిఅనిపించేది వెంకన్న ప్రాణాలకి! ఒకర్ని 'హిందూహైస్కూల్లో'నూ, యింకొకర్ని 'లేడీవిల్లింగ్డన్'లోనూ దిగబెట్టి మళ్లీవచ్చి, కాటావేస్తే సరిగ్గా నూటతొంభైతొమ్మిదిపై చిల్లర పౌండ్లబరువుతూగే రుబ్బురోలుప్రాంతంవంటి వక్కీలు అప్పారావుగార్ని ఆయన ప్లీడరీసరంజామాతోసహా షుమారు మూడునాల్గుమైళ్లదూరంలో ఉన్న హైకోర్టుభవనాలకు యీడ్చి, అక్కడ అతన్ని దిగుమతి చెయ్యాలి. ప్రొద్దునమల్లేనే సాయంకాలమున్నూ. అయ్యగార్ని పిల్లల్ని యింటికి చేర్చింతర్వాత వెంకన్న చెయ్యవలసినపను లన్నీ తెలిసేఉన్నాయి.

3

"బోయ్! బోయ్!"

వక్కీలు అప్పారావుగారు పిల్చారు, ఆఫీస్‌గదిలో మెత్తని బాలీసుల కుర్చీలో ఠీవిగా చతికిలబడి! ఒకసారి!—రెండుసార్లు! మూడు సార్లు? పిలుపునకు యెప్పటిలా "వొస్తున్న బాబు!" అనే బదులు లేదు. వాకిట్లోనుంచి నీరసంగా మూల్గుడుమాత్రం వినవచ్చింది. కోపంతో మండిపడి చివుక్కున లేచి 'వరాండా'లో ప్రవేశించారు వక్కీలు గారు.

"వినపళ్లే, నిన్నే, పిలుస్తోంటే? ఇదేమి ట్రోయ్ ముసుగెట్టుకుని పడుకున్నావ్?—యిప్పుడేం నిద్ర!"

"... ... ..." (మూల్గు)

"జరంరా?"

"ఊ! ఊ!" (మూల్గు)

"బోయ్! ఏమిటీ గొడవ?"

'గుండెదడండి బాబు!'

"బాగుపడ్డట్టే! వచ్చిందీ మళ్లీ. ఎన్ని సార్లు చెప్పాన్రా జనరలాసుపత్రిలో చూపించుకొమ్మని."

'అబ్బ! అమ్మ! చూపించుకున్నా బాబు!'

"ఏడ్చినట్టేఉంది నీనౌకరీతనం! ప్రతిరెణ్ణెల్లకీ వొక వారం పడకెయ్యడం! మాయివ్వాళేం జెయ్యాలి? పిల్లలు స్కూలు మానుకోవలసిందే— నేను కోర్టు మా—"

'లేదు బాబు! 'మారిముత్తు'ను పెట్టానండి నాల్గు రోజులకి. నాకిచ్చేజీతం వాడి కియ్యండి బాబూ. ఆసపత్రిలో చేర్తానండి.'

"సరే! యేదోవొకటి యేడుద్దూ! నీ సంగతేం బాగాలేదు."

అప్పారావుగారు గోడకు తగిలించిఉన్న 'చార్టు'తీసి చూచారు

*　*　*

*　*　*

*　*　*

"బోయ్! ఎల్లావున్నావ్?"

'అట్టాగేనండి బాబు!'(మూల్గు)

"ఇంకెన్ని రోజులుండాలిట?"

'వారం ఉండమన్నారు పెద్ద డాక్టేరు బాబు!'

"అనుకున్నట్టే ఐంది! ఏ పదిహేనురోజులో నెలో ఔతుంది

నీ విల్లు చేరుకునే టప్పటికల్లా. జబ్బేమిటున్నాద్రా?”

‘ఏమోబాబు! యిక అస్సలు ‘రిచ్చా’ లాగడం మానెయ్యమన్నారండి. లేకపోతే సచ్చిపోతనన్నారు బాబూ!’

“సరే! నిన్నడిగేదేమిటి. నా తెలివీ సరే; గోడకున్న ‘చార్టు’ చూస్తే తెలుస్తుంది.”

అప్పారావుగారు గోడకు తగిలించిఉన్న ‘చార్టు’తీసి చూచారు అదేధోరణిగా వొకనిమిషం. ఎందుకో, వొకటి రెండుసార్లు ఆయన నొసలు చిట్లించి, బొమలు ముడిచారు. ఏదో భయంతో జలదరించాడేమో అన్నట్లు కనిపించాడు వొక్కత్రుటి. కొంచెం ఆదుర్దాతో కూడుకున్న విసుగుదలతో మొహం చిట్లించి—

“బోయ్! నీకథంతా చూస్తే ఇంకా పదిహేను నెలరోజులైనా అయ్యేలా కనిపిస్తుంది. ఈ “పర్‌నీషస్ ఎనీమియా” కుదిర! — నివ్వు బాగుపడి!—నౌకరీ చేసి! — ”అంటూ ‘జనరల్’ ఆసుపత్రి ‘బీదలవార్డు’ తాలూకుగది వదిలి వెళ్లిపోబోయారు. అంతట్లోకే, యింకా అప్పారావుగారు గదిగుమ్మం దాటకముందే రొప్పుతూ, ఉరుకులమీద గదిప్రవేశించారు సుశీలా ఆనందాలు. వాళ్ల వెనకాలే బుగ్గలు సొట్టపడేలా తియ్యనినవ్వులు వొలకబోస్తున్న బుడ్డిశీతను చంకనెట్టుకుని చక్కావచ్చాడు రిక్షాఅబ్బి ‘మారిముత్తు’. అప్పారావుగారికేంచెయ్యాలో తెలిసిందికాదు. వాళ్లని రిక్షాలోనే ఉంచి రానీయవద్దని మారిముత్తుతో ఘట్టిగా చెప్పివచ్చాడే యింతకుముందే. ఐనా, వీళ్లకి ఫలానా ‘వార్డని’ ఎట్లా తెలిసిందో? ఏ అల్లరిచేష్టలు చేస్తారో యిక్కడ? కోతులూను, కొండముచ్చులూను ఆమెపిల్లలు! అప్పారావుగారు గుమ్మంఅవతలికి నడిచి మారిముత్తును ఓమారు చురచురాచూచి, చరచరా వెళ్లిపోయారు‘రమ్మని’ మారిముత్తుతో ‘సంజ్ఞ’ చేసి.

* * *

సుశీలా ఆనందం గబగబా పరుగెత్తుకుని వెళ్లి వెంకన్నమంచాన్ని ఆనుకుని నిల్చున్నారు, అప్పుడే ముసుగెట్టుకున్న వెంకన్నకేసి వెఱ్ఱిగాచూస్తూ. అలవాటుపడ్డ గొంతుకలామె! పోల్చుకున్నట్టున్నాడు వెంకన్న; చటుక్కున బిగించిన ముసుగు కాస్తా ఆత్రుతతోతీసి కూర్చో ప్రయత్నించాడు. పాపం! ఏం కూర్చోగలడు? కూర్చోలేక ఆయాసంతో పడకలోకే పడిపోయాడు. సుశీలకళ్లల్లో నీళ్లు గిఱ్ఱునతిరిగినాయి! అపరిమితమైన ఆపేక్ష బోయిఅంటే సుశీలకు! పాపం! నిజంగా వెంకన్నే? యీపడిపోయి యిట్లా మూల్గుతోంది! ఎంతనీరసించిపోయాడో! కళ్లల్లో కళేలేదు; ఉబ్బెత్తుగాఉండే దవడలు వెంతలోతుకు పీక్కొనిపోయినాయి! పీనుగుమల్లే భయంకరంగా, పుడకలా సన్నగాఉన్నాడు బోయి. ఏమిటిదంతా? వొట్టిఅమాయిక సుశీలకేమీ పాలుపోలేదు.

ఐనా! సుశీల కేంజెబుతే యేంతెలుస్తుందని! పట్టుమని ఎనిమిదేళ్లైనా యింకా దాటలేదామె. అప్పుడే యీ ప్రపంచంసంగతు లేం తెలుస్తాయి, పాపం! అయితే యిదిమట్టుకు తెలుసుననుకుంటా ఆ అమాయికకు; బోయి యెంకన్న కేదో పెద్దజబ్బుచేసిందని మాత్రం. ఎంకన్న యెంతమంచివాడు! తన కెన్నిసార్లు యెన్నెన్ని రంగురంగుల సప్పెట్లిచ్చాడు; యెన్ని 'పిప్పరమెంట్లు' కొనిపెట్టాడు! అన్నిటికంటె అతనికథలు! అబ్బో! ఎన్నికథలు! సుశీల కథలంటే చెవులు కోసుకుంటుంది. డాబామీద వెన్నెట్లో బోయి అప్పుడే పరచిన పక్కలమీద దొర్లుతూంటే, యెంకన్న యెన్ని, యెలాంటి కథలు తనకు చెప్పాడు?

ఒకరోజు నాన్న అమ్మమీది కెందుకో గాని వొక స్వల్పవిషయంలో పట్టుదలమూలాన్ని వొంటికాలిమీద లేచి చివాట్లు పెడుతుంటే, తాను అమ్మకు అడ్డుపోయి నాన్నను కోబ్బడింది; నాన్న అమ్మమీది కోపమంతా చివాలున తనమీదికిదూకించి ఫెళ్లున తనను లెంపకాయ కొట్టాడు; అంతట్లోకే యిదంతాచూస్తూ ముక్కుమీద వేలుఉంచుకుని అక్కడే నిల్చునిఉన్న యెంకన్న అమ్మాయిగార్ని అయ్యగారు కొట్టడం చూళ్లేక పరుగెత్తుకుని వొచ్చి సుశీలా అప్పారావుగార్ల నడుమ నిలబడ్డాడు. కళ్ల వెంబడి నీళ్లు కారుస్తూ "మా అమ్మాయిగోర్ని కొట్టొద్దుబాబు! నన్ను కొట్టండిబాబూ!" అని జాలిఉట్టిపడేలా మొరపెట్టుకున్నాడు. అప్పుడు నాన్న మండిపడుతూ కళ్లెఱ్ఱజేసి "ఛీ, వెధవా! నీ వెవడ్రా నడుంగా! నడూ! యీమట్టుకు," అని ఉఱిమాడు. అన్నీ వొక్కుమ్మడి గిఱ్ఱున తిరిగిఉంటాయి సుశీలమన

ఆమెను యెక్కణ్ణుంచి పుట్టుకొచ్చిందో!—

స్సులో! లేకపోతేయేమీ యెఱగని సుశీల అట్లా యెడతెగకండా యెందుకేడుస్తుంది?

ఆనందం అస్సలు కుఱ్ఱాడూ! ఏమీ బోధపడినట్టు అగుపించలే అతని బెదరు వైఖరినిబట్టి చూస్తే!—అస్సలు, బోయి యెంకన్నేనా ఆపడుకుంది? అయితే యిట్లా ఉన్నాడేం?— ఏదో భయంకరంగా పళ్లన్నీ వెళ్లుకొస్తూ, ఏపిశాచంమల్లేనో! సంశయంతో ఆనందం దూరంగా నిలబడ్డాడు చేతులు నొత్తుకుంటూ.

సుశీలమాత్రం నిర్భయంగా, నిస్సందేహంగా బోయి మంచందగ్గిరసా ఉన్న కుర్చీలో కూచుని అతన్ని ఏమిటో పల్కరిస్తోంది. ఎంకన్న ఆమె చిన్ని అంద

యెడతెగకుండా యేడుస్తోంది.

మైన కోలమొహంకేసి అతిదీనంగా చలించ కండా చూచాడు, బాధపడుతూ — ఒక్క నిమిషం! మరోనిమిషంలోకల్లా అతసికళ్లల్లో నీళ్లు గిఱ్ఱుమన్నాయి; అవి చెంపలమీాదుగా చాళ్లుకట్టి ప్రవహించి, సుశీల లేతచేతుల్ని తడిపివేశాయి. చేతులు తుడుచుకుని గద్గద కంఠంతో సుశీల—

"యెంకన్నా!"

'అమ్మాయిగోరు!'

"ఎట్లాఉందిరా? నొప్పా?"

"........" (మౌనము)

"మళ్లీ యింటికెప్పుడూ రావడం?"

'ఏమోనమ్మా! బగమంతుడికెఱుక'

"అట్లా మూల్గుతున్నావేంరా?"

'నొప్పి, అమ్మాయిగోరూ! నొప్పి, బత్కుతనో, సస్తనో?'

"ఛా, వెధవా! అట్లా అనొద్దురా, నా కేడు పొస్తుంది"

'...........' (మూల్గు)

"ఒరేయ్! మరిచిపోయా, నీకో ఉత్తరం వొచ్చింది, నీపెళ్లాందగ్గర్నుంచి."

అదోమోస్తరుగా నవ్వింది సుశీల, వొక కొంటెనవ్వు, కన్నీటిమసక తెరలగుండా, వానలో యెండకాసినట్టు! "ఆ! ఆ!" అంటూ ఆదుర్దాతో లేవబోయాడు బోయి. సుశీల అతన్ని లేవనియ్యక కుర్చీ మరీ దగ్గిరకీడ్చుకుని, అతని కళ్ళలోకి వంగిచూస్తూ, 'నప్పె ట్టెలో నుంచి వొక నలిగిన కవరుముక్క తీసి వినిపించ మొదలెట్టింది.

"ఖమ్మం క్షేమం,

మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ కడియాల ఎంకన్న అన్నయ్యగార్కి మీాతమ్ముడు కామన్న రాసుకునేది- అనేక నమస్కారములు. మీావొద్దనుంచి యీానడమ అస్సలే ఉత్తరంముక్క అన్నమాట లేదాయ! వొదినగోరు మిమ్మల్నిగురించి చాలా భయపడుతున్నారు. వొళ్లు కుషీగా ఉండదని అనుకుంటాను. వెంటనే తిరుగుటపాలో మీాక్షేమసమాచారం రాస్తేనే నే నిక్కడబతకడం! లేకపోతే వొదిన నాప్రాణం నిలువునా తీస్తది. ఈ నడమ పట్నంనుంచి వొచ్చిన పసువులయ్యమంద మనూళ్లో 'ఎంకన్న వొక అరవఆడమనిషిని మరిగిం'డని పుకారు పుట్టించిండు. ఊళ్లో యిరోధాలే యిందుకు కారణం. నే నమ్మలేదుకాని, వొదిన పాపం, పిచ్చి తల్లి! అనుమాన పడ్తట్టుంది. నేనెంత సముదాయించి చెప్పినా వినక, యేవేళా దిగులుబడి ఉంటున్నది. అప్పుడప్పుడు ఉత్తరాలురాస్తుంటే నీకేంపోతుంది! అశ్రద్ధమనిషివి; యీాఅశ్రద్దే అన్నివిధాలా మనకొంప కూలుస్తున్నది.

అయ్యా, అమ్మ మంచంపట్టిన్రు; బహుయెండి చాలా ఖాయిలాస్థితిలో ఉన్నరు. ఎప్పుడూ నిన్నే తలుసుకుని యేడుస్తరు. నీ వొకపారి అయ్యగారిదగ్గర సెలవుచ్చుకుని యీాడకి వొచ్చిపోతే బాగుంటది. అన్నిసంగతులూ కనుక్కుని సరిదిద్దిపోవచ్చు. అప్పు లోళ్ల బాధ పడటానికంటే, నిజంగా, యే గొయ్యో, నుయ్యో చూచుకుంటే బాగుంటది. వారంక్రితం వాళ్లు పెట్టినవాయిదా దాటిందనీ, అయిదువందల రూపాయిల నగదు చిల్లిగవ్వతోసహా రెండుమూడు రోజుల్లోగా చెల్లించనట్లయితే యిల్లూ, పొలం, గొడ్లూ, గోదా అన్నీ కట్టుకపోతామనీ షాహుకారుగారు పేట నుంచి గుమాస్తా సుబ్బారావుగారి బంట్రోతు ద్వారా కబురు పంపారు. ఏంజెయ్యాలో పాలుపోవడంలే! డబ్బువిషయంలో షాహుకారుగారు ఆఖరుకి పిసరైనా

వదిలేమనిపికాడాయె. ఈ రెండుమూడు రోజుల్లోగా అయిదువందలు నగదు యెక్కణ్ణుంచి యెట్లా వొస్తుంది? నా తాలూకు వడ్డీకిచ్చిఉంచిన ఏ రెండువందలోఉంటే, ఆమొత్తంకాస్తా మొన్న స్వయంగా పేటకువెళ్లి షాహుకారుగారి ముందరపెట్టి కాళ్లట్టుకుని కడుపట్టుకుని యేడుస్తే మిగతా పైకం చెల్లించడానికి యింకో పది రోజులు గడువిచ్చాడు, బహుకష్టంమీద, తిట్టుతూ వినకున్నంటూను. కాలం ఏమీ బాగాలేదు. వానలు లేవు. పంటలు పోయేటట్టున్నాయి. ఇక్కడ స్థితిగతులెంతమాత్రం బాగాలేవు. నాకేంచెయ్యాలో తోచడంలే. నీవు వెంటనే బయలుదేరి రావలసింది. 'టెలిగ్రాము' యిద్దామంటే పైసాలేకపోయింది. తక్షణం బయలుదేరిరా."

చదవడం ఆపింది సుశీల; ఉలిక్కిపడ్డాడు బోయిమెంకన్న; బిక్కమొహం వేశాడు. లోతుకు గుంజుకుపోయి ఊపిరిలేనట్టు నీరసంగాఉన్న అతనికళ్లల్లో దుఃఖాశ్రువులు వాహినులుకట్టి అనర్గళంగా ప్రవహింపమొదలెట్టాయి, అతని శుష్కితగండభాగాల్ని తడిపివేస్తూ. మెంకన్న యేడుస్తుంటే సుశీల చూడలేకపోయింది. ఆమెకు యెక్కణ్ణుంచి పుట్టుకొచ్చిందో!—యెడతెగకండా యేడుస్తోంది. ఆనందం ఏమీ అర్థంకాకండా తెల్లమొహం వేశి బిక్కపోయి నుంచుని చూస్తున్నాడు. అంతలో గిలకలా నవ్వుతూన్న శీతను చంకనెట్టుకుని చక్కావొచ్చి "అమ్మా! పిల్తాన్రు!" అన్నాడు మారిముత్తు. సుశీల తడికళ్లతో కుర్చీనుంచి దిగి, బోయిని విడిచి పోలేక పోలేక, "మెంకన్నా! వెళ్లొస్తాన్రా" అన్నది వొణికిపోతూన్న కంఠంతో. పడుకున్న మెంకన్న గబుక్కున కప్పుకున్న దుప్పటికాస్తా విదిల్చి లేచి కూచుని, పోబోతూన్న అమ్మాయిగార్ని దగ్గిరకు లాక్కుని అక్కునకు అదుముకున్నాడు వొణికిపోతూ, ఆ వేదనతో—ఉద్రేకంతో—కన్నీళ్లతో!

తన్మయత

కలానిధి

మధురనక్షత్రవీణారవాధరామృతంబు తమి తీర నాస్వాదనంబు సలిపి
విశ్వనీరవ సంగీతవీచికలను
పొరలి కేరలితి నన్నె నే మరచిపోతి.

గాఢధాత్రీకదంబవృక్షప్రశాంత
శీతలచ్ఛాయలను తమిఁజేరి సాంద్ర
చంద్రికాసారభంబుల సౌఖ్య మెనసి
మురిసిపోతిని నన్నె నే మరచిపోతి.

వలపువెన్నెలపందిట నిలిచి పొలిచి
ముగ్ధమోహనదరహాసముకుళవకుళ
సూనసౌగంధ్య బాంధవశోభనంబు
లారసికొనుచును నన్నె నే మరచిపోతి.

లలితకవితావిలాసినీహాస్యకలన
మాలకించుచు నుడుపథప్రాంగణాప్ర
శోభిజీమూతనర్తన ప్రాభవంబు
మనన సేయుచు నన్నె నే మరచిపోతి.